

Diskussionsunderlag

Sametingets seminarium om samiska språkens behov. Luleå 12-14 november 2019

Utvärdering av ett språks vitalitet/livskraft

Ett tillvägagångssätt för bedömning av ett språks vitalitet/livskraft och risk för utdöende är att använda sig av UNESCOs (FN) metod. I detta dokument finns kriterier och tabeller som ett stöd för att analysera nuläge och behov för ett språk. Tanken är att underlätta att titta på de olika faktorer/kriterier som är relevanta för ett språks specifika situation.

Unescos nio kriterier:

1. I vilken grad språket förs över till nästa generation,
2. antalet talare,
3. andel talare inom hela populationen,
4. i vilka domäner och i vilken utsträckning språket används,
5. i vilken grad språket används i nya domäner,
6. vilka förutsättningar för språkundervisning som finns,
7. språkets status och i vilken grad språket har lagligt skydd i samhället,
8. hur gruppens egna attityder är till det egna språket,
9. samt vilket språkmaterial det finns för språket, t.ex. grammatik och ordböcker.

Kriterierna överlappar varandra. Till en del saknar vi faktiska uppgifter och olika samiska språk får olika omdömen i olika kriterier. Varje kriterium bedöms i en femgradig skala och det är den sammanlagda bilden som ger en bedömning av språkets vitalitet, språkets tillstånd och förutsättningar för framtiden.

Observera att ingen av dessa kriterier bör användas ensamt. Ett språk som rankas högt enligt ett kriterium kan vara i behov av omedelbara och brådskande insatser på grund av andra faktorer.

Kriterierna ska ses som riktlinjer. Den som jobbar med detta bör tänka på det specifika samiska sammanhanget och syftet

Davvisámi bargojoavkku čeahkkáigeassu

Davvisámeigiella lea dat sámeigiella man eanemusat ságastit. Davvisámiid gaskka gávdnojit ain birrasat ja arenat gos lea lunddolaččamus sámástit. Gárasavvon-guovllus bidjet iežaset nubbin bajemus dássái giellasirdima dáfus, namalassii ahte muhtun mánát geavahit giela visot arenain, ja visot mánát geavahit giela muhtun muddui. Dás namuhuvvo boazobargu ealli, nana sámi giellaarenan.

Joavku lea kritihkalaš iežas ektui, ja lohká ahte "mii sámit leat ieža uhkádussan sámeigiella vuostá". Sámit fertetit ieža muktit oainnu das ahte goas sámeigiella galgá gullot/geavahuvvot. Gárddiin galgá diehtelasat sámeigiella geavahuvvot, ja nu maiddá čearu čeahkkimiin. Ruoktu lea dat báiki gos giela seailun vuodđuduvvo. Joavku moaitá maiddá eiseválddiid

guottuid sámegeiela vuostá, omd. ahte sámegeiella ii gullo nohkka Sámedikkis, ja ahte sámiid girjerájus ii bargga eambo sámi gielaiguin.

“Dál gávdno láhka mii galggalii suddjet sámegeiela, muhto dat lea nu báneheapmi. Dat ii čuovvul su guhte rihkku dan lága. Lágat galget veahkehit sámegeiela ovdánit, ja de fertejit gávdnot ránggáštusat daidda geat eai čuovo lága.”

Dat sámegeiella mii geavahuvvo almmolaš dilálašvuodain galgá doallat buori dási sihke njálmálaččat ja čálalaččat. Danin ferte deattuhit gielladikšuma, ja gáibidit ahte medias ja iežá fidnoolbmui lea buorre sámegeiella. Hálddašangielddat fertejit eanet bargat sámegeiela čalmmustahttimiin gielddain, ja dikšosuorggis dárbbášuvvojit sámegeielagat. Skuvla ja ovdaskuvla galgá hálddašit sámegeielaid. Sámegeiella galgá oahpahuvvot ja geavahuvvot gulahallama várás ovdaskuvllas/skuvllas vai sihkkarastit nana giellasirdima.

Sámegeiella galgá oidnot, okta vuohki maid iežá giellajoavkku nai namuhit lea ahte galbet sámegeiella biebmogávppiin. Lea dáhttu háhkat giellabirrašiid gos dušše sámegeiella gullo, gos njuolggadusaid vehkiin lea mearri guđiid áiggiid galgá hupmat dušše sámegeiela, ja gos doarjut sin guđet leat oahpahallame sámegeiela ja eatnigiela. Giela seailun ii galgga leat dušše muhtun giellaáנגgirdeaddji duohken muhto leat nannosit vuodustuvvon. Joavku atná ahte giellaguovddáš davvisámi guovllus lea vuoruhuvvon doaibmabidju.

1. I vilken grad språket förs över till nästa generation

Grad av hot	Nivå	Populationen av talare
Säkert	5	Språket används av alla åldrar, från barn och uppåt
Osäkert	4	Språket används av alla vissa barn i alla domäner; det används av alla barn i begränsad utsträckning i alla domäner.
Definitivt hotat	3	Språket används mest av föräldragenerationen och uppåt
Allvarligt hotat	2	Språket används mest av morföräldrarnas generation och uppåt
Kritiskt	1	Språket används av mycket få talare, mest från föräldrarnas morföräldrarnas generation
Utdött	0	Det finns ingen talare

Nuläge, behov, kommentarer:

Dássi 2-3 obba guovllus (Gárasavvona guovllus 3-4)

- Sámegeiella lea boares áigásaš giella, eai gávdno “slang”-sámit go nuorat, mánát ságastit. Engelasgiella ja ruođagiella báidná giela. Ferte ruovttus boahit dat giella, ruovttus dat vuolgá gokte giela geavaha.

Got galgá ollet 5 dássái:

- Mánáidgárdi/ovdaskuvla ferte addit sámegiela sámemánáide, mánáin ferte leat sámegiellbiras unnivuođarájis juo. Evttohus: Jus lea váttis oažžut lunddolaččat sámegieldoaimma de ferte dan doibmii bidjat omd áigemeari goas sámegiella ferte gullot ja dat galgá leat eanaš áiggi, omd. Luleju giella lea bidjan gaskal 9-15 sin ovdaskuvllas. Ovddasvástádus gullo gielladaide, skuvllaide iige oahpaheddjiide, skuvlajođiheddjiide ja iežá eaŋkilolbmuide.
- Gielladoarjja váhnemiidda go bidjet máná ovdaskuvlii, nu ahte nagodit veahkin ovddidit máná sámegiela ja maid dovdat oadjebasvuoda iežas giellaválljemis.
- Go lea sáhka mánáidgárdiin, ovdaskuvllain ja skuvllain de fertejit gávndot mearrádusat, stáhta ja eiseválddit/gielladat fertejit váldit ovddasvástádusa sámegielas. Eiseválddit/stáhtta/gielladat fertejit vuoruhut sámegiela ja bágget sámi doaimmaid vuoruhit sámegiela.
- Ollu deattu ferte bidjat sámeskuvllaide ja skuvllaide gos oahpahuvvo sámegiella, oahpahussii dárbbaha bidjat njuolggadusaid/gáibádusaid mat vuoruhit sámegiela. Otná oahpahus ráhkada hehttehusaid sámegiellovdáneapmái, ila unnán oahpahusáigi, sámegiela sadji oahpahusas ii leat nuogis nanus, vuollegaš stáhtus mii váikkuha oahpahusáiggi, oahpahusmálle jnv. Sámegielloahpaheaddjit dárbbahit eanet doarjaga, eai gávndu oahpponeavvut nu ahte dilli lea ahte fertejit ollu bargat dakkár barggaid maid oahpaheaddjit dábálaččat eai daga nugo ráhkadit oahpponeavvuid, váldit lasi oahpu friddja áiggi jnv. Oahpahus vuolga oahpaheaddjis. Oahpaheaddjit fertejit máhttit sámegiela sihke ságastit ja čállit. Dal ii leat nu. Dal lea oahpaheaddji priváhta ášši jus sii lohket ja ohppet eanet, bargoadi ii gáibit dan. Dal lea maid oahpaheaddji priváhta ášši gávndat girjiid ja oahpahusbáhporiid, dat eai gávndu válmmas skuvllas. Olu áiggi ferte ieš bidjat, bálkká haga. Servvodat ii sáhte ná dahkat. Oahpaheaddji duogis ii galgga leahkit jus mánná oahppá vai ii, dat lea servodaga ášši. Sámegiella garrasit uhkiduvvo jus giella ovdáneapmi báhcá eaŋkilolbmo (virgeolbmo) duohká.
- Muitit sámiin leat sierralágan dárbbut ja juohkehaš dárbbaha doarjaga, ii beare son gii háliida oahppat sámegiela muhto maid son geas lea sámegiella.
- Sámeservvodat ferte morihit ja gáibidit sámegiellresurssaid, searvvit/organisašuvnnat fertejit čállit ja vuorjat. Nu ahte rádđehus/eiseválddit fertejit ságastallat/mearridit sámegiellárbbuide resurssaid, njuolggadusaid, gáibádusaid.

2. Antalet talare

Det är omöjligt att ge en relevant tolkning bara av absoluta tal, men ett språk som talas av bara en liten grupp är alltid i riskzonen. En liten språkgrupp kan lätt smälta samman/assimileras med en angränsande grupp och förlora sitt eget språk och sin kultur.

Nuläge, behov, kommentarer:

Otná dilli:

- Boazomeahcci lea obba nanu giellaarena. Dat lea báiki gos sámeigiella lea ealli ja geavahuvvo muhto ii gullo dušše sámeigiella omd. Walkie-talkie bokte ii gullo dušše sámeigiella ja ođđaigásaš sániide ii leat álo sámeigielsánit. Dán áiggi álgá muhtin guovllus eanet ruođagiella gullot gárddis ja muđui boazomeahcis.
- Muhtin searvvit barge sámeigielain, sis leat giellageavaheami doaimmat, makkár doarjja sis lea?
- Girjerádjosat leat ožžon ruđa nu ahte sámeigiella galgá oidnot ja gullot. Guovllu girjerádjosat fertejit ieža ordnet dan. Girjerádjosis ferte gáibidit ahte sámeigiella gullo, omd. soamis gii lohka sámegillii. Dat vuolgá álo virgeolbmoss, jus son berošta de šaddá sámeigieldoaimma, go dat virgeolmmoš heaitá barggus de nohká doaimma. Ferte leat nannosit vuodđu sámeigieldoaimmain go dat eankilolbmo priváhta beroštupmi gielas.

Sámedikki giellapolitihkalaš prográmma (dohkkehuvvon Sámedikki dievasčoahkkimis 2016-05-31 – 06-02)

- Duohtan dahkat Sámedikki giellapolitihkalaš prográmma sisdoalu
- Giellaguovddáša davvisámeigiela guvlui álggahit

Stipeanddaid juohke oktii, ii spesifihkka, ja álo. Dat gávdnojit skuvllat mat fáallet oahpahusa. Giellastipeanddat juohke jagi juohke oktii álo, ii dušše ovttá jagi ja juste diesa, omd buorre jus lea vejolaš oažžut stipeanddaid gymnásadásis, alit ohppui A- ja B-dásis, sierra ámmátolbmuide dego oahpaheddjiide jnv.

- Ollašuhttit muhto maid rievdadit sisdoalu Sámedikki giellapolitihkalaš prográmma, doaimma 9 (insats 9), dat galgá maiddái eatnigielagiidda;

INSATS 9: Ett års finansierande av samiska studier för personer i arbetslivet

- Eanet mentorprográmmaid. (giella bagadallanprográmmaid). Olbmuid gaskkas šaddá buorre oktavuoha mentorprográmmas. Sámi oahpahusguovddáš vai Sámedikki giellaguovddáš galgá ordnet eanet mentorprográmmaid davvisámeigielas.
- Doaimma 22, guottuid birra, lea dehálaš bargu

- Sámediggi galgá loktet bálkká sámegieloahpaheddjiide. Oahpaheaddjit eai oaččo eanet plánen áigge, vaikko váilot oahpponeavvut.

Sámediggi

- Vuoruhit ja veardidit got unnán resurssaid geavahit
- Sámegiella galgá leat váldogiella Sámedikkis.
- Sámediggi ferte gáibidit eanet ruđaid sámegielaide várás
- Jus sámegiella galgá ovddiduvvot de ferte giella gullot, ráhkadit odđđa ja eanet sámegioldomeanaid sámegielaide.
- Dulkomuš máksá ollu, váldá olu ruđa. Ruota giella válljejit politihkkarat, sámegiella ii gullo muhto ruotagiella gullo, maid dulka dahká doppe? Sáhtta go Sámedikki dulkonruđaid iežá ládje geavahit giellabargguide jus dulkaid ii dárbbas? Unnit ruđa dulkomii eanet ruđa dárbbaslaš doaimmaide. Sámedikki čoahkkimis sáhtta hálbbit vuogit, 3 dulkat sáhtte gokčat dan, dán áigge leat 6 dulkka. Hálbbit vuohki unnidit dulkaid go politihkkarat eai ane árvvu sámegielaide.
- Galgá go visot áššiid jorgalit vai galgá go iežá ládje geavahit ruđaid sámegillii?
- Politihkkarat válljejit ságastit ruotagillii čoahkkimiin go sii eai duostta (?) sámástit. Manin sii eai sámás, sii leat nu čeahpit ja doppe leat dulkonrusttegat. Jus ii dárbbat dulkaid de sáhtta ruđa bidjat buoret giella doaimmaide iige dulkkaide.
- Nuvttá juridihkalaš veahkki galgá gávndot Sámedikkis. Eankilolmmoš sáhtta sihtat veahki omd. go lea oktavuohhta gielddain ja skuvllain jna. Dat gávndojit lágat ja njuolggadusat ja dat lea váttis eankilolbmui diehtit ahte dat gávndojit ja makkár njuolggadusat gávndojit.
- Sámediggi ferte leat ovdagovva sámegiel geavaheapmái, Sámedikkis lea girjerájus masa ferte bidjat gáibádusa ahte bargá sámegielaide.
- Sámegielbargit Norgga ja Suoma bealde guđege sámedikkis leat mássán gazzat állá dását oahpu ovdalge leat juohkigohtán iežaset máhtu olles Norgga dehe Suoma Sámi álbmogii. Ruota bealde giellabargit eai astan dahkat dan muhto leat riepmán unnánaš oahpu vuodul fállat sámegielaide bálvalusaid. Livččii buorre jus buot Ruota beale giellabargit dárkkistivčče giellamáhtuset.

Dasa lassin:

- Anáris ja eará báikkiin suoma bealde leat giellabeasit mánáide. Dakkár ealáskahttin bargguide dárbbaha maid ruota beallái. De galgá gáibidit ahte jus máná bidjá dohko de ferte váhnen maid lohkat sámegielaide.

- Oažžut ruođa servvodaga beroštit sámegeiela, omd. livččii vuogas jus biebmogávppit sámegeiel hálddašanguovlluin leat bidjan sámegeiel galbbaid biebmogávppiridda.
- Ordnet eanet arenaid gos sámegeiella geavahuvvo omd. deaivvademiid gos gullo ja oidno sámegeiella.

Muktit oainnu/guottuid indiviida- ja servvodaga dásis. Indiviida dásis dát guoská sihke sidjiide geat sámástit ja sidjiide geat eai sámás. Son gii ii máhte sámegeiela ferte oažžut saji oahpahallat sámegeiela ja geavahit dan giela maid máhtta, sámegeielagat fertejit gierdat dan giela mii lea válbmaneamme ja son gii lea oahppame giela ferte gierdat oažžut rávvagiid ja neavvagiid giela geavaheamis. Go okta ruođagielat boahtá stuora sámegeieljovkui de muktosa giella ruođagillii. Bargobáikkiin maid ná dáhpáhuvvá. Dat ferte rievdat.

- Muhto ferte bidjat ráji ahte sámegeiela maid olmmoš lea oahppame ii leat dat mii almmolaččat galgá gullot, omd sámi medias, girkus sárdnestuolus, oahpaheaddjis jnv. Ferte gáibádus ámmát olbmos buori giellamáhtu ja vuordámuš ahte čállingielas lea buorre dássi.
- Dat mii dal lea sámegeielageavaheami vuoste lea struktuvrralaš vealaheapmi, got dan muktit?

3. Andel talare inom hela populationen

Grad av hot	Nivå	Andel talare inom den totala befolkningen i gruppen
Säkert	5	Alla talar språket
Osäkert	4	Nästan alla talar språket
Definitivt hotat	3	En majoritet talar språket
Allvarligt hotat	2	En minoritet talar språket
Kritiskt	1	Mycket få talar språket
Utdött	0	Ingen talar språket

Nuläge, behov, kommentarer:

Unnit lohku sámásta (dássi 2)

Dárbbut:

Eiseválddit ja ráđđehus fertejit váldit mearrádušaid ja vuoruhit ruđalaš resurssaid nu ahte davvisámegeiella ovdána. Juohke okta galgá oažžut veahki gielain, dan man muttus son lea.

Juohke sajis veahki, juohke dásis nugo: Mánáidgárddis gitta universitehta dássái, bargosajiin, priváhta olbmot jna.

Gáibidit sámegeiela skuvllas ja ovdaskuvllas. Skuvllas ja mánáidgárddis galget hálddašit sámegeiela. Bargiin galgá Leahkit buorre giella gelbbolašvuolta nu ahte mánát ožžot vejolašvuoda oahppat dahje ovddidit sámegeiela.

Sámegeiella ferte láibbi (barggu) addit, go máhtta sámegeiela de galgá oazžut bargguid maid, ii muđuid lea ávki oahppat ja dikšut sámegeiela. Ja sus geas lea giella, sutnje galgá maid máksit dan ovttas. Muktit oainnu/guottuid sámegeiela birra, dat lea dohkálaš ja dárbašlaš giella sámebargosajiin, ja dat lea buorre ja ávkkálaš máhttit sámegeiela, maid muđui dáinna sámegeielain? Manin skuvllas galgá lohkat go ii sámi servvodagas lea árvu gielas?

Go Jienastanlohkui ilmmuha de galgá máná čálihit sámeskuvlii. Internáhttaskuvla sámemánaide?

Mearrádusaid gáibidit.

Eiseválddit galget vuoruhit sámegeiela.

4. I vilka domäner och i vilken utsträckning språket används

Grad av hot	Nivå	Domäner och funktioner
Universell användning	5	Språket används i alla domäner och för alla funktioner
Flerspråkig likvärdighet	4	Två eller flera språk kan användas i de flesta sociala domäner och för de flesta funktioner
Krympande domäner	3	Språket finns i hemmadomäner och för många funktioner, men det dominerande språket börjar ta plats även där
Begränsade eller formella domäner	2	Språket används inom begränsade sociala domäner och för flera funktioner
Mycket begränsade domäner	1	Språket används bara mycket begränsat antal domäner och för mycket få funktioner
Utdött	0	Språket används inte i någon domän eller för någon funktion

Nuläge, behov, kommentarer:

Otná dilli: dássi 2

Sámegeiela dássi lea hirbmat rašes dilis Ruota bealde. Suoma ja Norgga bealde lea mihá eanet dahkkon sámegeiela ovddideapmái.

Got galgá ollet 5 dássái:

Giellabesiid álggahit, doppe gos dušše sámástit. Jus dárbu gáibidit lágaid muktit.

(Girkus) dulkkat. Sii geat leat oahppame eai galgga sárdnedit sámegillii, de galgá leat sámegiela dulka. Dehálaš ahte sámegiella lea gulahallangaskaoapmi, guldaleaddji galgá ipmirdit sártni.

Sámegielaidda galget maid arenat. Radikála lávkki váldit, gielait ahte eai oaččo iežá gielaid geavahit vissis báikkiin (áiggi). Gáibidit juohke áidna sámegiela báikkis (hálddašanguovllus) ahte sámegiella lea oidnosis ja ahte sámegiella gullo.

Ollašuhttit Sámedikki gielladoaimmaprogramma.

Sámegiella beaivvi álggahit

Sojaheapmi hui dehálaš, dat lea láchppome ja dat goarida giela, čállingielgelbollašvuoda lasihit

Visot giellabargit, eanemusat oahpaheaddjit, dárbbasit doarjaga ja oahpahusa

Sámegiella galgá leat váldogiella sámi servvodagas. Sámi eiseválddit ja Sámedikki politihkkarat fertetit vuoruhit sámegiela geavaheami sámi bargobáikkiin ja muđuid sámi servvodagas. Jus álgá sámi servvodagas /sámi eiseválddiin/ sámi bargobáikkiin vuoruhit sámegiela de vuoseha ahte sámegiella lea dehálaš. Sámedikkis fertetit álgit jurddašit ahte sámegiella ii gullo omd. dievasčoahkkimis ja hálddahusas. Sámediggi ferte váldit duohtan ahte sámegiella lea dehálaš. Eará sámi bargobáikkiin ferte maid dán váldit duohtan. Njunnošlbmot fertetit hálddašit sámegiela, manin mii sámit dohkkejit ahte dat lea nu, ahte sii eai sámás. Giella láchppo ná. Lea go dat min sámiid iežame oaidnu, leat go mii sámit ieža vašaláčat sámegillii? Eatnigiela leat duskkástuvvan go eai sii geain lea váldi mearridit, eai gáhtte eaige vuorut sámegiela. Mii maid speadjalastá árgabeaivvi dili. Ožžot dan dovddu ahte ii gánnát go mearrideaddjit eai váldde vuhtii dárbbuid. Boađus šaddá ahte giella eallá beare bearrašiid siste dahje lagašbirrasis. Dego earáge rašes giela de dat loahpas jávká ollát.

Rádius ferte oazžut eanet áiggi sáddet sámegillii. Ovtta sámegiela ii galgga váldit áiggi eará sámegielaide muhto ruoagiela dahje lasihit sáddenáiggi. Medias, idit ođđasis, gullojit máŋga sámegiela. Dat lea 5 minuhtta sámegiela áigi ja dan galgá juohkit visot sámegielaid gaskkas. Suoma bealde lea eanet sádden áigi danin sii sáhtte sáddet áššiid visot 3 sámegiela.

Sámegiela medias ferte leat ulbmil ahte giella lea gulahallangaskaoapmi iige seaguhit ovtta sáddagis / čállagis máŋga sámegiela. Ii oktage nagot guldalit/lohkat go oasis sáddagis/teavsttas leat fáhkkestaga iežá gillii. Evttohus: Media galgá guhkidit sáddenáiggi ja de sáhtta sáddet maŋŋalaga iešguđege sámegillii seamma sisdoalu. Dárbbaha go omd. sámeráđio jus doppe ii gullo sámegiella?

Gárddis galgá sámegiella gullot. Čearu čoahkkimiin galgá sámegiella gullot, ruhtadeami dakkár doaimmaide ahte bisso sámegiella dain domeanain gos ain leat. Dat lea nu ahte ruota giella váldá stuorit saji boazobarggus, gárddis jnv. Ođđa áigásaš teknologijja dagaha ahte ferte oazžut ođđaáigásaš sániid jnv.

Geavahit álot sámegiela. Ođđa domeanaid ráhkadit giella geavahemiin. Son gii giela máhttá son sáhtta ráhkadit gielladomeana. Jus lea sámegiela de sáhtta doallat čoahkkima sámegillii. Muhto dal ii oro sámegiella nu dehálaš go geahčča gokte dilli lea, soaitá ieža dinggat deháleappot.

Sámi servvodat ferte muktit oainnu gos ja goas sámegiella galgá gullot, geavahuvvot. Dárbu loktet sámegiella árvvu sihke sámi ja ruota servvodagas.

5. I vilken grad språket används i nya domäner

Grad av hot	Nivå	Nya domäner och media anammade av det hotade språket
Dynamisk	5	Språket används i alla nya domäner
Robust/aktiv	4	Språket används i de flesta nya domäner
Påverkbar	3	Språket används i många nya domäner
Hanterande	2	Språket används i vissa nya domäner
Minimal	1	Språket används bara i några få nya domäner
Inaktiv	0	Språket används inte i någon ny domän

Nuläge, behov, kommentarer:

Dássi 1

- Ođđa domeanain ii gávdno terminologijja
- Youtubes sámástit veaháš
- Spealla domeanain sámástit hui veaháš vai eai ollenge
- Sierralágán domeanain váilot terminologijja omd. klimáhta sánit váilot.
- Giellagáldui sáddet ođđa sániid ja terminologijaid
- Ruhtagažaldat.
- Girkui dárbaša dulkkaid, báhpát eai máhte sámegiela.
- Eiseválddit fertejit vuoruhit sámegiela

Dárbu

- Ealáskahttit giela omd. lohkat biibala, das lea vuoinnalaš jurdda (biibalsánit) ja sátneriggodat, dulkkat girkui davvi sámegiellguovlluide.

Mearrádusat nu ahte giella gullo omd sámi bargosajiin

Ruhtadit giellabargguid, omd. joavkkut mat ságastallet ođđa terminologijja birra ja gávdnet vuogas sániid, dego omd. Norgga bealde.

Sámegiella ferte buoret stáhtusa oažžut.

- Go servvodagas leat barggut/rievdadusat mat gusket sámegillii de ferte sámegiela gelbbolašvuolta mielde barggus, omd. go lea sáhka oahpahusas de ferte leat sámegiela oahpaheaddjit, dat ii leat nuogis ahte lea oahpaheaddji gii lea sápmelaš.
- Ferte muitit ahte sámegiela dárbbut ja sámegiela oahpaheamis ii sáhte buohtastahttit omd. sirdolaččain go sii ohppet ruotagiela Ruotas. Sirdolaččaid dilli giela oahppama oktavuodas lea olu buoret danin go ruotagiella lea váldogiella Ruotas ja dat gullo ja oidno juohke sajis. Sámegiela ii leat dakkár dilli, sámegiella ii oidno iige gullo servodagas. Dat gullo dušše hui veaháš omd. rádios ja TV:s. Eará báikkiin dat ii bálljo oidno iige gullo ge.
- Sámegielsuddjema dihte galggalii álggahit 4 jahkásaš mánáid iskkadeami sámegiela nu ahte diehtá man muttus giella lea mánás. Dán áigge nuorat máhte sámegiela beallemuddui. Njálmmálaš ja čálalaš giella ferte leahkit hui buorre, muđui beallegielagat sodje ruota giela jelgii omd. postpreposišuvnnat šaddet sáni ovdabeallái: *beavdde alde* ii galgga dadjat **alde beavddi*. Sámegiella hedjona ja duohta sámegiella jávká. Dat ii šatta albma sámegiella, giella billašuvva. Politihkkarat fertejit leahkit hui garrasat.
- Buohccidikšui dárbbáša sámegiellbargiid. Hui dárbbášlaš sámegiellbargiid dohko. Dat lea gieldda geatnegasvuolta láitit sámegiellbargiid buohccidikšui. Go olmmoš lea skibas de sámegiellbargi lea dorvun. Sámegiela skihpa olmmoš beassá sámegillii muitalii váttisvuodaid dat sáhtta leat váttis čilget daid ruotagillii. Dahkat nu go Norggas.

6. Vilka förutsättningar för språkundervisning som finns

Nivå	Tillgänglighet skrivet material
5	Det finns en etablerad ortografi, läskunnighetstradition med grammatik, ordböcker, texter, litteratur och vardagliga medier. Språket används skriftligt i administration och utbildning.
4	Det finns skriftligt material, och i skolan lär sig barn att läsa och skriva på språket. Språket används inte skriftligt i administrationen
3	Det finns skriftligt material och barn kan komma i kontakt med sådant i skolan. Läs- och skrivkunnsighet uppmuntras inte genom tryckta medier
2	Det finns skriftliga material, men de är bara användbara för vissa medlemmar i samhället; och för andra kan de ha en symbolisk betydelse. Att lära sig läsa och skriva på språket är inte en del av undervisningen i skolan
1	En praktisk ortografi är känd för samhället och lite material är det skrivs.
0	Ingen ortografi tillgänglig för samhället

Nuläge, behov, kommentarer:

Dássi 2

Got galgá ollet 5 dássái:

Gávdnojit dušše 5 sámeskuvlla

Eai gávdno oahpponeavvut skuvllas

Oahpaheaddjít dárbbahtit gelbbolašvuoda, eai gávdno oahpaheaddjít.

Gymnásas eai beasa joatkit oahpahusa, dat lea vuolit dásis go máná oahppu (oahpaheaddji ii leat iežas oahpuin gymnása dásis), dat lea ila vuollegis dásis go oahpaheaddji ii nagot oahpahit ohppiid dan dásis mas sii leat.

Dat eai gávdno beaivválaš čálalaš media sámegillii. Aviissat eai leat buorit, giella lea ruotagillii.

Media bargit galget hálddašit buori sámegiela, ii oaččo čállit vaikko gokte, ruotagielas goit ii oaččo čállit vaikko gokte. Čállit fertte albma ládje ja maid ságastit almmolaččat, go lea rádiobargi ja lea rádiosáddagis. Earru čállinvuogis ja ságastanvuogis. Dat ii lea olbmo sivva gii čállá vearru muhto bargosaji sivva go ii leat oktage gii lohka korrektuvra ja go bargit eai oaččo dárbbašlaš sámegiel liigeoahpu. Dárbbahuvvo veahkkeneavvu (systema) mii veahkeha čáli. Korrekturoahpaheaddji mii veahkeha čáli.

Eanet ruđaid sámegielgirjjálašvuhtii

Eanet áiggi sámegielmedias sámegillii

Sierra oahppomálla, mentorprográmma maid Sámi Giellaguovddáš lea moddii čadahan, dárbu sihke njálmmálaš ja čálalaš.

Vaikko Giellagáldu gávdno de galggalii gávdnot oanehis fágasátnegirjjážat nu gohčoduvvon parlörat (fágaparlörat). Mađi eanet veahkit giellageavaheapmái dađi buoret.

7. Språkets status och i vilken grad språket har lagligt skydd i samhället

Grad av stöd	Nivå	Officiella attityder till språk
Likvärdigt stöd	5	Alla språk är skyddade
Differentierat stöd	4	Minoritetsspråk skyddas främst som språk för de privata domänerna. Användningen av språken är prestigefylld.
Passiv assimilering	3	Det finns ingen uttrycklig policy för minoritetsspråk; det dominerande språket råder i det offentliga
Aktiv assimilering	2	Staten uppmuntrar till assimilering till det dominerande språket. Det finns inget skydd för minoritetsspråk.
Tvingade assimilering	1	Det dominerande språket är det enda officiella språket, medan icke-dominerande språk varken är erkända eller skyddade.
Förbud	0	Minoritetsspråk är förbjudna

Nuläge, behov, kommentarer:

Guovtti oasis: giela árvu ja giela suddjen.

Giela lágalašsuodji gávdno lágas, dássi 2. (Muhtin dajai dássi 5)

Praktihkalaččat de lea 1 dásis. Gávdno bánehis láhka. Dat gávdno muhtin muddui láhka muhto ii leat ránggáštus jus eai čuovo lágas.

Giela árvu/stáhtus ii gávdno servodagas, eankilolmmoš sáhtta olu váikkuhit makkár dilis giellageavaheapmi lea sápmelaččaid árgabeaivvis. Muhtin sajis gildet sámástit, omd. muhtin skuvllas, bargosajiin.

Dárbbut:

Gáibádus sámediggái ahte bargat nu ahte bohtet mearrádušat ja lágat mat suddjejit ja ovddidit sáme giela; skuvlálágas, giellalágas, lágas mii galgá eastadit vealaheami jnv.

Nannet sáme gielrivttiid, lágat galget ávkin sáme giela ovdáneapmái ja maid galgá leat ránggáštusat go eai čuovo lágaid. Dán áigge ii šatta mihkkege go rihkko sámiiid rievtti geavahit sáme giela. Muhto dat vuolga maid makkár oaidnu sámi eiseválddiin, sámi organisašuvnnain ja sámi institušuvnnain lea giela geavaheami birra.

Galget gávdnot njuolggadusat/lágat mat gullet sámegiela-oahpahussii nu ahte sámemánáin lea buorre skuvladilli vaikko lohket sámegiela skuvllas.

8. Hur gruppens egna attityder är till det egna språket

Nivå	Gruppens egna attityder till det egna språket
5	Alla medlemmar i gruppen värdesätter sitt språk och vill se det främjas
4	De flesta medlemmarna i gruppen stöder språkunderråll
3	Många medlemmar i gruppen stöder det egna språket; andra är likgiltiga eller kan till och med stödja språkförlust
2	Vissa medlemmar i gruppen stöder det egna språket; andra är likgiltiga eller kan till och med stödja språkförlust
1	Endast ett fåtal medlemmar i gruppen stöder det egna språket; andra är likgiltiga eller kan till och med stödja språkförlust
0	Ingen bryr sig om språket går förlorat; alla föredrar att använda det dominerande språket.

Nuläge, behov, kommentarer:

Dássi 2-3

Loktet dási ja gáibádusaid sámegiela-geavaheapmái nu ahte stáhtta/eiseválddit oidnet ahte sámegiela-geavaheapmái lea buorre skuvladilli vaikko lohket sámegiela skuvllas.

Muhtin FB-siidduin eai oáččo čállit sámegillii. Mángii bidjet olbmot gáibádusa ahte jus čállá /ságasta sámegillii de fertte ieš jorgalit/dulkot váldogillii.

Álo lea ballu ahte sii geat sámástit leat ságasteamen su birra gii ii ipmir sámegiela.

Ollosat jurddašit ahte eai gille álgit oahppat sámegiela (leago dárbu oahppat jus lea dego bajil čilgehuvvo)

Dat mat eai sámás sáhttet maid doarjut sámegiela.

Dárbbut, got ollet 5 dássái:

Oainnu muktit, dat manná ruovttus, ságastit ruovttus, "pushat" ja loktet giela, bidjat buori vuoddu.

Ovdaskuvlii álge mánát de váhnemat galget maid álgit sámástit, servodat fertte addit váhnemiidda doarjaga.

Sámegiela-geavaheapmái eai oáččo barggu sámegiela-bargosajis. Politihkkárat ferttejit loktet sámegiela-geavaheapmái. Bargosajis fertte bidjat gillii árvvu. Sámegiela-geavaheapmái ferttejit oažžut alit bálkká, go sis lea alit gelbbolašvuotta go leat sámegiela-geavaheapmái. Giellaberoštumi loktet gielldain ja sámegillii.

Sámi servviide vállat eanet veahki nu ahte sii álget bargat eanet sámegielain. Juohke ovttas ii lea diehtu ahte sámegiella lea rašes dilis. Loktet sámegiela árvvu juohke ovttas.

Skuvla máilmmis loktet giela árvvu omd nuorra giellabargit geat logaldallet skuvllain gokte son lea dahkan ja makkár barggus son lea dal.

Nugo vuhtto de háliidit ollosat oahppat davvisámegiela, álgoeahpu. Ja dat lea buorre. Muhto makkár fálaldagat leat eatnigielaidda?

Maid eatnigiela oavvildit sámegiela ektui? Mii dáhpáhuvvá go dát joavku unno vai nohká, makkár boadus de šaddá sámegillii? Nu ii galggašii leat, mii sámít galggašeimmet mihášin beassat bargat sámegielain ja dovdat doarjaga mearrideddjiin.

Sámegiela veahkehit muhto eai oačču maidege ábu ruovttoluotta.

Nu guhkká go eiseválddit, mearrideaddjit eai vuorut eaige beroš davvisámegielas, eaige guldal sámegielhálliid dárbbuid – omd sámedikki hoavda, skuvllaid rektorat, sámerádio hoavda, jna, de ii biddjo árvodássi sámegillii – davvisámegiella šaddá rašes dillái.

Dat lea eankilolbmo duogis jus dilli galgá rievdat omd skuvllas. Hui dehálaš rievdadit alimus dásis oainnu sámegiela hárrái ja lágida! Galgá leat lágas ahte ferte leat sámegiella muhtin virggiin.

Eatnigiela stáhtusa loktet skuvllas, sámegieloahpamus lea measta álo mañemus ja heajos áiggis omd. mañná skuvla áigge vai borranbottus. Mánát ožžot dovddu ahte sámegielas ii leat árvu. Mánát eai nagot goit ieža rahčat dainna. Muktit skuvlamáilmmis ahte sámegieldiimmu galget leat buoret áiggis. Muktit jurddašanmálle: *maid mon masihan galgá dadjat maid mon vuoittán!*

9. Vilket språkmaterial det finns för språket, t.ex. grammatik och ordböcker, översättare, tolkar

Typ av dokumentation		Språkdokumentation
Mycket bra	5	Det finns omfattande grammatikor och ordböcker, omfattande texter; konstant flöde av språkmaterial. Det finns stora mängder kommenterade ljud- och videospelningar med hög kvalitet.
Bra	4	Det finns en bra grammatika och ett antal användbara grammatikor, ordböcker, texter, litteratur, och ibland uppdaterade vardagliga medier; tillräckligt med kommenterade ljud- och videospelningar av hög kvalitet.
Måttlig	3	Det kan finnas en användbar grammatika eller tillräcklig

		mängd grammatikor, ordböcker och texter, men inga dagliga medier; ljud- och videospelningar kan förekomma i varierande kvalitet eller med grad av kommentarer.
Fragmentarisk	2	Det finns några grammatiska skisser, ordlistor, och texter användbara för begränsad språklig forskning men med otillräcklig täckning. Ljud- och videospelningar kan förekomma i varierande kvalitet, med eller utan några kommentarer
Otillräcklig	1	Endast några grammatiska skisser, korta ordlistor och fragmentariska texter. Ljud- och videospelningar finns inte, är av obrukbar kvalitet, eller är helt okommenterade.
Ingen dokumentation	0	Inget material finns.

Nuläge, behov, kommentarer:

Dássi 3

Maid dahkat nu ollet viđát dásái:

Gávnadan báikkiid interneahkas

Davvisámegielas gávdat davviriikkalaš čovdosiid giela hárrái, nugo oahpponeavvoráhkadeamis jnv. Vaikko álggahit davviriikkalaš oahpponeavvoguovddáža.

Lasihit oahpponeavvuid, girjjálašvuoda, e- girjjiid, filmmaid jnv.

Ordnen sámegiel girječállingurssiid.

Ordnet sámegiel girječállin gilvvuid, gávndadeamiid

Eanet resurssaid buvttadit sámegiela teavsttaid (ii beavdegirjjiid)